

I. Úvod.

1. Problém skutečnosti obrátil k sobě v moderní době značnou pozornost a stal se nejdůležitějším problémem filosofickým dneška, pronikaje i mimo hranice odborné filosofie. Zdálo se sice v poslední době, že problém pravdy nabude zase převahy ve filosofii (hnutí pragmatické, boj logicistů s psychologisty), ale brzy se ukázalo, že právě problém skutečnosti jest v úzké souvislosti s problémem pravdy, a moderní, někdy až paradoxní, teorie pravdy měly často za následek nové teorie reality. Také problém hodnot, který se náhle objevil v moderní filosofii, počal s počátku zatlačovati problém skutečnosti do pozadí. Avšak i tu se záhy poznalo, že problém skutečnosti provází jako nutný stín všechny problémy hodnot. A tak se vtírá problém skutečnosti se svými otazníky modernímu člověku při každém kroku, pronikaje i do říše básnických snů, jež se nejvíce chránila proti jeho sžíravým účinkům. Kdežto dříve básníci snili jen o ideálech, obrací se moderní básník přímo ke skutečnosti, na niž hledí ve světle určité teorie:

„Moře jsme my, dělníci zvláště svalů, cizí i zdejší
my, skutečnost jediná, skutečnost nejskutečnější.“

Jiří Wolker, *Dílo*. (I. sv., Moře, str. 139.)

2. Ovšem tu vzniká kritická otázka, kde jest pramen, z něhož většina dnešních teorií skutečnosti čerpá své základy? Na tuto otázku lze odpovědět dvojím způsobem. Buď rozvineme systematicky celý problém, *reality* a rozebereme jej v elementy, jež jsou jeho základem, anebo se obrátíme na cestu historické kritiky a ukážeme na směr, kterým se vyvíjel tento důležitý pojem u filosofů. Nám zde jde o tuto cestu a nejdůležitějším mezníkem v tomto vývoji jest nám filosofie Humova, na jejíž význam u nás se svým obvyklým hystrozrakem ve filosofii ukázal Masaryk. Humova

filosofie, která podává první kritickou teorií reality, jest základnou, na níž vznikly proslulé moderní teorie skutečnosti. Není tedy nikterak zbytečnou prací všimnouti si blíže této stránky Humovy filosofie, neboť Hume byl dosud většinou zkoumán se stanoviska příčinnosti, jak jej s této stránky probíral také již u nás Masaryk¹.

II. Historické prostředí Humovy filosofie.

3. Sociální hledisko, které nám ukazuje, jak i největší geniové jsou závislí na společnosti, v níž žijí, na tradicích této společnosti, vede nás při posuzování významu filosofů k tomu, abychom si všimli obzvláště filosofické tradice i příbuzných oborů, z nichž každá filosofie vyrůstá. Vždyť uvědomění si historické stránky není ani při dnešních problémech bez významu, neboť pomáhá nám odstraňovati leckterý balast, mající svůj základ v historických momentech, pro dnešek již bezvýznamných. Proto bude mítí dějinný vývoj filosofie vždy svůj zvláštní význam vedle systematického řešení problémů filosofických a přispěje značně ke kritičnosti tohoto řešení. Filosofova bez filosofické tradice nelze si mysliti. Ba filosofie nabývá tím většího významu, čím širší tradici dovedl filosof do svých problémů zahrnouti². Význam Humovy filosofie vzrostl právě tím, že dovedl v ní spojití všechny důležitější myšlenkové proudy, jež se v jeho době samostatně rozvíjely.

a) Empirismus.

4. Není pochybnosti, že Hume byl pod silným vlivem empirického filosofického proudu, tvořícího zvláštní originální směr anglický ve filosofii. Hume si je dobře vědom, že jeho filosofická kritika, kterou nazývá „science of man“³ anebo „science of

¹ Tomáš Garrigue Masaryk. Počet pravděpodobnosti a Humova skepse. Praha 1883.

² Viz o tom širše: J. Tvrďý. Vývoj filosofického myšlení evropského. Brno 1923. Str. 6. a n.

³ „věda o člověku“. Hume A Treatise of Human Nature (zkráceně Treatise), Introduction (306). Cituji podle souborného vydání spisů Humových, jež uspořádali Green a Grose v r. 1898. Ovšem při citování držím se zásady Baldwinovy, že stránky, měnící se od vydání k vydání, jsou vedlejší věcí a